

JUHLAJULKAISU

MATTI YLÖSTALO

1917 · 4/2 · 1987

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

VAMMALA 1987. VAMMALAN KIRJAPAINO OY

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-087-5

ISBN 978-951-855-870-8 (PDF)

Asianajajien ammattitaidon ylläpitämisestä ja kohottamisesta

Oikeusministeriön päätöksellä 24. 4. 1959 (191/59) yleisen asianajajayhdistyksen sääntöjen vahvistamisesta on Suomen Asianajajaliiton erääksi tarkoitukseksi määrätty jäsentensä ammattitaidon ylläpitäminen ja kohottaminen. Tavoitteena on, että liiton jäsenet muodostavat hyvää oikeudenhoitoa palvelevan, yleistä luottamusta ja arvonnantoa osakseen saavan asianajajakunnan. Tähän tavoitteeseen pyritään lisäksi ylläpitämällä ja kohottamalla myös asianajajien vastuuntuntoa sekä kehittämällä asianajotoimintaa maassa muutoinkin.

Edellämainitun lisäksi Suomen Asianajajaliiton tarkoituksena on asianajajien ammatillisen yhteenkuuluvaisuuden ja heidän yhteisten ammattietujensa edistäminen sekä asianajajien toiminnan valvominen.

Asianajajan ammattitaitovaatimukset koostuvat paitsi lainopillisista, myös ammatin harjoittamista varten tarpeellisista muista tiedoista ja taidoista. Viimemainittuja ovat hyvän asianajajatavan ja toimiston järjestelyn vaatimat tiedot sekä lisäksi ammatin edellyttämät henkilökohdaiset ominaisuudet.

Oikeusministeriön mainitussa päätöksessä määritellään asianajajien ammattitaidon vähimmäistaso: tuomarinvirkaan oikeuttava tutkinto ja asianajajan toimen harjoittamiseen tarvittavan taidon saavuttaminen sekä riittävä käytännöllinen kokemus. Taito ja kokemus tulee hankkia toimimalla tutkinnon suorittamisen jälkeen oikeushoidon alalla tai siihen verrattavissa lainopillisia tietoja edellyttävissä toimitissa tai tehtävissä, joka tapauksessa kuitenkin asianajajan apulaisena tai muussa sellaisessa toimessa, jossa asianomainen on hoitanut asianajajan tehtäviä. Asianajajan apulaisena toimimista »korvaavaksi tehtäväksi» on liiton hallituksen käytännössä hyväksytty päätoiminen itsenäinen asianajotehtävien hoito ja yleisen oikeusavustajan virka. Jossakin määrin on otettu huomioon pankin notariaattilakimiehenä tai elinkeinoelämän palveluksessa toimiminen. Lukuunottamatta itsenäistä asianajotehtävien hoitamista on näissä »korvaavissa tehtävissä» se puute, ettei asianajajaksi tulevalle lakimiehelle ole kokemusta ja näkemystä toimiston taloudenpidosta.

Alunperin käytännöllisen taidon vaatimus edellytti vähintään kolmen vuoden toimintaa oikeudenhoidon alalla ja siitä yhtä vuotta asianajajan apulaisena. Vuoden 1986 alusta voimaantulleella sääntömuutoksella on kelpoisuusehtoja kiristetty kahdella tavalla: Kolmen vuoden aika on pidennetty neljäksi ja yhden vuoden aika kahdeksi sekä lisätty vaatimus erityisen asianajajatutkinnon suorittamisesta.

Asianajajatutkinnossa tulee osoittaa, että asianomainen tuntee riittävästi asianajajatoiminnan perusteita koskevat säännökset ja ohjeet sekä hyvän asianajajatavan vaatimukset. Tutkintovaatimuksiin kuuluu joukko keskeisiä lakeja ja asianajajaliiton vahvistamia ohjeita, tärkeimpänä Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet, sekä kolme kirjaa: Asianajajan Käsikirja (*Ylöstalo*); Asianajajan velvollisuuksista päämiestä kohtaan asianajatoimeksiannossa (*Ylänkö*); ja Asianajajaoikeutta (toim. *Ylöstalo*). Ensimmäisistä tutkintotilaisuuksista saadut kokemukset osoittavat, että tutkintolautakunta (puheenjohtajana professori ja jäseninä oikeusneuvos sekä kolme kokenutta asianajajaa) keskittyy kysymyksiä laatiessaan olennaisiin näkökohtiin ja monesti tavalla, joka edellyttää eri tahoilla tutkintovaatimuksia olevien tietojen koottua esittämistä ja myös analysoimista. Tutkinto on siinä mielessä vaativa, että läpäisy edellyttää kaikkien kysymysten hyväksyttyä suoritusta.

Asianajajan ammattitaitovaatimukset koostuvat siis sekä lainopillisista että ammatin harjoittamista varten tarpeellisista tiedoista ja taidoista. Menestyäkseen asianajaja tarvitsee lisäksi kosolti niin kutsutua arkipäivän psykologiaa. Asianajajan paras mainos on tyytyväinen päämies ja arvontoa tunteva päämiehen vastapuoli. Asianajajien valvontatyöryhmän mietinnössä (oikeusministeriön oikeushallinto-osaston julkaisusarja 2/85) tähän joukkoon lisätään tuomioistuimet ja muut viranomaiset, joissa asianajaja päämiestensä puolesta asioi, sekä kolleegat.

Viimeksimainittuja näköaloja lienee osaltaan tarkoitettu, kun asianajajan kelpoisuusvaatimukseksi on asetettu, että asianajajaliiton jäseneksi pyrkivän tulee olla rehelliseksi tunnettu ja muilta *ominaisuuksiltaan* ja elämäntavoiltaan *sopiva* asianajajan toimeen (L asianajajista 3 §). Ominaisuuksien arvioimiseksi ei ole mittausmenetelmää eikä jäsenhakemuksen hylkäämisen perusteeksi riittä »tuntuma», ettei hakija varmaankaan menesty alalla. Kun kelpoisuusehdoissa kiristettiin asianajajan apulaisenaolon aika vuodesta kahteen, on luultavaa, että yhä harvemmin asianajajaliiton jäseneksi pyrkii vailla sopivia ominaisuuksia olevia lakimiehiä. Vallitseva ankara kilpailu pakottaa sellaiset joka tapauksessa muutaman vuoden kuluttua hakeutumaan muihin lakimiestehtäviin.

Asianajajien ammattitaidon ylläpitämisestä ja kohottamisesta

Suomen Asianajajaliiton eräs lakisääteinen tehtävä on valvoa asianajajia siinä suhteessa, että he täyttävät velvollisuutensa ja noudattavat hyvää asianajajatapaa (L asianajajista 6 §). Tämän vuoksi valvontatoimintaan on jatkuvasti kiinnitetty suurta huomiota silloinkin, kun sekä henkisistä että etenkin aineellisista resursseista lakisääteisen asianajajaliiton alkutaipaleella oli pulaa. Asianajajien valvonta, kurinpidollinen menettely, on maailman joka taholla yleisesti uskottu ensiasteessa asianajajien järjestön tehtäväksi siitä tärkeästä syystä, että asianajotoiminnan tulee olla vallanpitäjistä riippumatonta. Yhtä tärkeää on, että tehdyistä ratkaisuksista tiedotetaan asianajajille, sillä kyseessä on jatkuvasti kehittyvä ja muotoutuva tapa.

Suomessa noudatettiin pitkään kansainvälistä käytäntöä, jonka mukaan asianajajien lehdessä selostetaan tärkeimpiä ja merkityksellisimpiä ratkaisuja kurinpitoasioissa. Muutama vuosi sitten tehtiin päätös julkaista »otsikkoina» kaikki ratkaisut. Tämä johtui osittain siitä, että oikeuspoliittisesti merkittävällä taholla arveltiin muussa tapauksessa asianajajakunnan kannalta »kiusallisten juttujen» jäävän selostamatta. Seuraus on, että vuosittain julkaistaan ratkaisuksista vihkonen, jota jaetaan kaikille asianajajille. Hyvä hakemistokaan tuskin saa heitä tutustumaan vihkoseen sillä huolella minkä se ansaitsisi, koska periaatteellisesti tärkeät ratkaisut eivät erotu muista. Saattaa olla, että jonkin ajan kuluttua palataan kansainväliseen käytäntöön.

Kurinpitoasioissa tehdyt ratkaisut vaikuttavat myös niin, että asianajotoimintaa varten annettuja ohjeita tarpeen mukaan muutetaan. Ohjeet ovat hyvän asianajajatavan ilmaus ja siis kodifiointi siitä, mitä muun muassa valvontatoiminnassa on täksi tavaksi havaittu. Parhaillaan on Suomessa meneillään Asianajotoimintaa koskevien tiedotusohjeiden tarkistustyö ja Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden läpikäynti on alkamassa. Tärkeää olisi saada yhtenäiset ohjeet asianajajan kirjanpitoa varten, jossa sellaisia tarvitaan varsinkin asiakasvarojen erilläänpito-velvollisuuden vuoksi (L asianajajista 5 § 3 mom.). Ensi askel tähän suuntaan ovat liiton hallituksen suositusluontoiset ohjeet, jotka on vast'ikään annettu.

Myös useimmissa muissa Euroopan maissa näyttää olevan vireillä asianajotoimintaa koskevien mainossääntöjen tarkistaminen. Samoin monessa maassa on pysyvä toimikunta tarkkailemassa hyvän asianajajatavan kehitystä. Mainittava on myös, että Euroopan Talousyhteisön jäsenmaissa toimivien asianajajaliittojen yhteistyöelin (CCBE) on valmistelemassa talousyhteisön alueelle yhteistä tapaohjetta.

Joskus on esitetty, että osallistuminen asianajajatutkintoon tulisi tehdä pakolliseksi myös pitkään alalla toimineille. Tällainen ajatus lie-

nee vailla perustetta sen vuoksi, että tutkinnossa edellytetyt tiedot ja taidot kumpuavat asianajajan arkipäivästä. Riittävä tulos saavutetaan ilmeisesti esitelmien, artikkeleiden ja päätöksistä tiedottamisen avulla.

Ammatin harjoittamista varten tarpeellisten tietojen ja taitojen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi asianajajan tulee seurata hyvän asianajajataavan ja konttoritekniikan, nykyisin etenkin toimistoautomaation, muotoutumista.

Konttoritekniikan ja toimistoautomaation ripeä kehitys vaatisi nykyistä voimakkaampia toimenpiteitä asianajajien tueksi. Muissa mais-
sa asianajajaliitoilla on lähinnä kolmentyyppisiä tukitoimenpiteitä: liitto laatii luettelon ominaisuuksista, joita ohjelmistosovellutuksilta tulisi vähintään vaatia, tai antaa ohjelmistoista lausuntoja; liitto laatii kustannuksellaan ohjelmiston, joka sopii moniin järjestelmiin, ja myy sitä edulliseen hintaan asianajajille; asianajajien käytettävänä on heidän ongelmiinsa paneutunut konsulttipalvelu.

Vähäisillä resursseilla toimivat eli pienten maiden asianajajaliitot joutuvat tyytymään näistä vaihtoehtoista kahteen ensimmäiseen. Meillä Suomessa on jo pariin otteeseen pyritty laatimaan luettelo ominaisuuksista, joita ohjelmistosovellutuksilta tulisi vähintään vaatia. Sehän olisi edellytys myös sille, että ohjelmistoista voitaisiin antaa lausuntoja. Toivottavasti pyrkimykset tuottavat jo lähiaikoina tuloksen.

Omaa ohjelmistotuotantoa on muun muassa Ruotsin asianajajaliitolla. Alalla on monia muitakin yrittäjiä ja kilpailu asianajajista vaikuttaa ankaralta. Myös Suomessa ovat eräät asianajotoimistot yhteistyössä suunnitteluyritysten kanssa valmistaneet ohjelmistoja ja niitä on tarjolla muutama.

Erikoistuneen konsulttipalvelun järjestäminen vaatii melko suuren asianajajakunnan, jos palvelun toivotaan olevan itsensä kannattava. Tämä olisi kohtuullista, koska konsultin apuun turvautuisi kuitenkin vain pienehkö osa asianajotoimistoista. Varsin voimakas konsulttiyritys toimii esimerkiksi Saksan Liittotasavallassa Deutscher Anwaltverein in perustamana.

Toimistoautomaatiolla on huomattava merkitys asianajajan taloudellisessa kilpailussa myös asianajajakunnan ulkopuolisten tahojen kanssa. Automaation avulla voi olla muun muassa eri tietopankkien, tärkeimpänä Finlex, asiakkaana. Ulkomaiset esimerkit osoittavat, että asianajajaliiton tukitoimet tässä suhteessa ovat tarpeen ja hyödyllisiä myös asianajajien ammattitaidon kannalta.

Asianajajan ammattitaito on pääasiassa kuitenkin siinä, että hän on suorittanut tuomarinvirkaan oikeuttavan tutkinnon. Monet muut taidot ja kyvyt ovat toki tärkeitä, mutta oikeustieteelliset opinnot ovat asian-

ajajan toiminnan perusta.

Asianajajan kelpoisuusehdoista havaitaan, että meillä ei lainopillisten tietojen osalta vaadita enempää kuin yliopistossa opetetaan. Ei kuitenkaan ole ennenkuulumatonta, että asianajajaksi pääseminen edellyttää käytännöllisen kokemuksen lisäksi myös lainopillisia lisäopintoja. Esimerkiksi Itävallassa on vuoden 1986 kesästä lähtien voimassa kaksivaiheinen asianajajatutkinto, johon kuuluu pakollista kurssitoimintaa (Rechtsanwaltsprüfungsgesetz — RAPG — No. 556/20. 12. 1985).

Lainsäädännön tärkeimmät muutokset edellytetään jokaisen asianajajan tietävän. Niinpä asianajajien ammattitaidon ylläpitämisessä ja kohottamisessa on lainopillinen täydennyskoulutus tärkeimmässä asemassa. Asianajajista noin puolet harjoittaa ammattiaan erikoistumatta erityisesti mihinkään oikeudenalaan. Heidän tulisi siis olla perillä kaikista tärkeistä lainmuutoksista, joten täydennyskoulutusvaatimus on tärkeä.

Täydennyskoulutus aloitettiin heti Suomen Asianajajaliitto ry:n tulua vuonna 1919 perustetuksi. Seuraavana vuonna julkaistiin liiton äänenkannattajan Defensor Legisin ensimmäinen numero. Erääksi lehden tarkoitukseksi mainitaan siinä »oikeuselämän ilmiöiden» seuraminen »lainsäädännön ja lainkäytön aloilla». Lehti on asianajoalalla pohjoismaiden vanhin ja se on ollut leimallisesti kouluttava. Oikeuselämän ilmiöitä on tarkasteltu käytännön lakimiehen kannalta. Lisäksi esimerkiksi asianajajaliiton hallituksen lausunnot lainsäädäntöhankkeista on kautta vuosien laadittu niin, että kun ne aikanaan on Defensor Legisissä julkaistu, niistä on ollut hyötyä asianajajille ammatissaan.

Lakimiesliiton Koulutuskeskus on ollut liikkeellelähdestään lukien asianajajakunnalle läheinen. Kurssien valinnassa, niiden sisällön suunnittelussa ja toteutuksessa on asianajajien panos usein ollut huomattava. Sen vuoksi asianajajaliitto ei juurikaan ole omin päin järjestänyt kurssitoimintaa; vuotuiset asianajajapäivät ovat korkealuokkaisista esitelmistä huolimatta paljolti sosiaalinen tapahtuma. Lakimiesliiton Koulutuskeskuksen lisäksi tarjoavat silloin tällöin myös muut asianajajille täydennyskoulutusta. Erikoisesti tarjontaa on ulkomailta eräiden vuotuisten, muutaman viikon mittaisten kurssien ja IBA:n (International Bar Association) sekä AIJA:n (Association Internationale des Jeunes Avocats) järjestämien lyhyiden seminaarien muodossa.

Lapin korkeakoulua ja eräitä kesäyliopistoja lukuunottamatta eivät yliopistot tai korkeakoulut Suomessa juuri järjestä asianajajille tarkoitettua tai heille sopivaa täydennyskoulutusta. Lapin korkeakoulun täydennyskoulutuskeskuksessa on ollut vuosittain neljä tai viisi lakimiehille tarkoitettua kurssia. Asianajajat ovat olleet osanottajista suurin

ammattiryhmä. Helsingin yliopistossa on täydennyskoulutusseminareja pidetty ulkomaankaupan alalta. Muuta lainoppia sivuavaa kurssia ei vuonna 1986 ollut yliopiston täydennyskoulutusohjelmassa. Mainitukin oli ohjelmassa sijoitettu otsikon »Hallinto ja talous» alle. Toiminnasta vastaavan koulutuspäällikön mukaan Helsingin yliopistossa ei oikeustieteellistä täydennyskoulutusta muutaman vuoden tähtäyksellä vakavasti harkita.

Lainopillisen kirjallisuuden hankkijoina asianajajat lienevät lakimiesten eturivissä. Harva kuitenkaan ehtii opiskelumielessä uuteen kirjallisuuteen paneutua. Asianajajat toimivat valtaosin yhden tai kahden lakimiehen toimistoissa. Niiden työrytmi on lyhytjänteistä eikä tue jatko-opiskelua.

Muissa maissa asianajajaliitot laajalti ovat itse täydennyskoulutuksen järjestäjiä. Vaikuttaa siltä, että ulkomaillaan yliopistot eivät juuri ole ottaneet lakimiesten täydennyskoulutusta ohjelmiinsa. Eräänä painavana syynä tähän lienee se, että täydennyskoulutustarve on käytännöllistä, kun taas yliopistot tehtävänsä mukaisesti keskittyvät tutkimukseen. Ulkomaisten asianajajaliittojen lehdet ovat harvoin Defensor Legisin tapaan lainopillisia aikakauskirjoja. Sen sijaan vaikuttaa siltä, että asianajajat jo muissa pohjoismaissa ovat suomalaisia kollegojaan ahkerampia kirjoittamaan artikkeleita aikakauskirjoihin. Usean tällaisen aikakauskirjan toimittamisessa näyttää asianajajaliitolla olevan merkittävä asema.

Täydennyskoulutus vaikuttaa meillä ja muualla samantapaisin keinoin hoidetulta. Viime vuosina on kuitenkin sekä Yhdysvalloissa että Australiassa jo kohtalaisen laajastikin toteutettu pakollinen täydennyskoulutus. Käytännössä se tarkoittaa, että asianajajan on osoitettava osallistuneensa tiettyyn määrään tarkoitukseensa hyväksyttyjä kursseja, jotta hän voisi uusia toimilupansa. Molemmissa maissahan on asianajajamonopoli ja ammatti on siis luvanvarainen. Niissä on myös perinne, että toimilupa on uusittava vuosittain. Euroopassa ensi askelet tässä suhteessa on ottanut Englannin Law Society, jonka alueella on mainitussa suhteessa samanlaiset asianajajaolot. On pantu merkille, että pelkkä osallistumispakko ei aina tuota toivottua tulosta, vaan joskus olisi tarpeen vaatia myös tutkinnon tai kokeen läpäisy. Sellaista pakollista täydennyskoulutusta ei kuitenkaan liene missään järjestetty.

Asianajoalan kansainvälisissä kongresseissa otetaan usein puheeksi erikoistuminen samassa tarkoituksessa kuin lääkäreillä. Helsingin yliopiston täydennyskoulutuksessa on eräänä pyrkimyksenä ulottaa tämäntapainen tutkintomahdollisuus myös muille kuin lääketieteen aloille. Edellä mainitun mukaisesti oikeustieteen lohkolla ei sellaisia hank-

Asianajajien ammattitaidon ylläpitämisestä ja kohottamisesta

keita kuitenkin ainakaan toistaiseksi ole. Kongresseissa ilmikäyneen perusteella näyttää siltä, että muuallakaan ei ole vakavia pyrkimyksiä täydennyskoulutuksen järjestämiseen tätä tavoitetta silmällä pitäen.

Asianajajien ammattitaidon tueksi on Suomen Asianajajaliittoon vuonna 1985 perustettu Tietopalvelu. Se on kansainvälisesti tarkastelun harvinaisuus. Tietopalvelu etsii asianajajan toimeksiannosta hänen hoidettavanaan olevaan juttuun lainopillista tausta-aineistoa. Tietopalvelua hoitaa informaattikon koulutuksen hankkinut varatuomari, jolla on käytettävissään laajahko kirjasto ja yhteydet tärkeimpiin tietopankkeihin. Toiminta on lähtenyt hyvin liikkeelle.

Asianajajien ammattitaidon ylläpitäminen ja kohottaminen näyttää meillä tulleen hoidetuksi kansainväliset mitat täyttävällä tavalla. Tuki-toimenpiteitä toimistoautomaation käyttöönotossa ehkä tarvittaisiin. Pakollinen täydennyskoulutus saattaa tulevina vuosina tulla meillä ajan-kohtaiseksi, mutta nykyisissä asianajajaoloissa, kun elinkeino ei ole luvanvarainen, ei liene aihetta muuhun kuin ulkomaisen kehityksen seuraamiseen.